

Kysucká knižnica v Čadci

Ul. 17. nov. 1258

022 01 Čadca

Dramatik a spisovateľ

JÁN PALÁRIK

(1822 - 1870)

Životopisný medailón

Edícia: Osobnosti Kysúc

2004

"Ak sa nemohlo národné sebestvo udržať vtedy, keď ešte cit národný nebol prebudený, keď ešte národy boli od seba viacej odlúčené, keď sa len začínali spolu stýkať, nemôže sa ono dokonca udržať za dní našich, kde spojenie človečenstva takým prepletením všetkých vecí sa zjavuje, že čo na jednom mieste našej planéty sa deje, to i protinožci pocítia. Za dní našich narazil by sebestvom pudený národ nielen na odpor ním utláčaných slabších národností, ale i na ostatné príbuzné susedné i vzdialené národy, ktoré by ho nezadlho za spoločného nepriateľa pokladali a ktorému by potom odporovali čo najúsilnejšie. Áno, časy naše netrpia žiadne bujnenie národného sebestva, alebo prehlcovania slabších národností, v ktorom by chcel a mohol byť jeden vyvolený národ tyranom iných národov, skôr čas mohutne privoláva nám, aby sa národ s národom vyrovnal. Žiada to čas tým nástojčivejšie, pretože teraz prebudený národný cit k tomu vedie, aby si každý národ oproti druhému rovné právo hájil a ho zastával. Nech si tam bývali teda niekedy národy, ktoré hovelí vychovávaníu pre národné sebestvo: za našich dní nikto sa o to nepokúšaj, aby národné sebestvo oživoval; nepokúšaj sa o to ani z lásky k vlastnému národu, ktorému by tým iba do hrobu posvietil."

Národné sebestvo-skaza národa

Ján Palárik

*Motto: " V osвете a vzdelanosti veje duch,
ona kriesi hmoty, sily, život, ruch,
ona dáva žitia práva národu,
rabstvo borí, zlatú tvorí slobodu."*

Ján Palárik

Uplynulo už 135 rokov od smrti jedného z najdemokratickejších predstaviteľov štúrovskej generácie, národného buditeľa, politika a dramatika, kysuckého rodáka JÁNA PALÁRIKA.

"Len ten je dobrým vlastencom, kto je priateľom ľudu" hovorieval Ján Palárik a celý svoj život podriadil vyplneniu tohto hesla. Zaslúžil sa o definitívne zavedenie spisovnej slovenčiny, v ktorej videl nevyhnutný prostriedok na prebudenie a všestranný rozvoj svojho ľudu. Všetky jeho snahy boli sústredené na všestrannú pomoc ľudu k lepšiemu životu. Ján Palárik bol typom nadšeného vlastenca, vzdelaného kňaza s vyvinutým sociálnym zmyslom a reformátorskými sklonmi. Pred očami mal stále vytýčené tri méty - **n á r o d, v l a s ť, s l o b o d a** - a ich dosiahnutie bolo náplňou jeho života.

Kysucká knižnica v Čadci zostavila pri tejto príležitosti životopisný medailón **Dramatik a spisovateľ - J Á N P A L Á R I K**, ktorý obsahuje život a dielo národného buditeľa a dramatika, citáty z jeho prác.

Ján Palárik patril k význačným zjavom slovenského literárneho a kultúrneho života v minulom storočí. Vo svojej tvorbe sa prejavil ako zástupca umenia pre ľud, umenia, ktoré ľudu pomáha v jeho zápase o lepší život.

Jeho dielo zostáva živé a aktuálne i v súčasnosti, kde sa nám prihovára cez svoje divadelné hry. Veríme, že takto zostavený materiál priblíži osobnosť Jána Palárika všetkým tým, ktorí majú hlbší záujem o jeho život a tvorbu.

Zostavovateľka

1. ZO ŽIVOTA JÁNA PALÁRIKA

Pseudonymy: Beskydov, Ján Bezkydov, Ján Paliarik

Ján Palárik sa narodil 27. apríla 1822 v Rakovej okr. Čadca v rodine roľníka, učiteľa a organistu, "prostého a neučeného sedliaka, geniálneho však naturalistu v hudbe, speve a veršovaní", ako ho charakterizoval syn vo vlastnom životopise.

V rokoch 1828-32 navštevoval ľudovú školu u svojho otca v Rakovej, u ktorého získal zároveň i základy hudobného vzdelania.

Počas štyroch rokov 1832-36 študoval na gymnáziu v Žiline, v štúdiu pokračoval v Kecskeméte (1836-39). Počas teologických štúdií (1839-47) v Ostrihome, Bratislave a Trnave získal Ján Palárik národné povedomie a začal verejne účinkovať. V trnavskom seminári sa mu náhodou dostali do rúk básne Jána Hollého a slovenský almanach Zora. Toto čítanie v ňom prebudilo národné povedomie. Vo svojom voľnom čase sa zaoberal študovaním slovanských jazykov, nemčiny a francúzštiny. S obľubou čítal dramatické diela v spomínaných jazykoch. Spriatelil sa predovšetkým s Jozefom Viktorinom, Martinom Hattalom, Rudolfom Nyárom a Jánom Gotčárom.

Bolo to v čase pred vypuknutím buržoáznej revolúcie, v dobe, keď sa slovenský národný život dostal do neobyčajne ťažkých a zložitých podmienok bachovského absolutizmu, centralizmu a germanizácie na jednej strane a na druhej strane zasa maďarizácie, usilujúcej sa o likvidáciu slovenského národa. Po vysvätení za r.k.kňaza pôsobil ako kaplán v Starom Tekove (1847-50). Prežil tu revolučné roky, ktoré mali pre ďalší vývin Palárikovej ideovej orientácie značný význam. Na fare v Starom Tekove sa počas revolúcie ubytoval poľský generál Wysocki, s ktorým mával Palárik časté rozhovory o revolúcii a slovanskej vzájomnosti. V januári 1851 bol väznený v Ostrihome, potom pôsobil na nemeckej fare pri kostole sv. Terézie v Pešti (1851-1862) a od roku 1862 do svojej smrti 1870 bol farárom v Majcichove pri Trnave.

2. REDAKTORSKÁ A PUBLICISTICKÁ PRÁCA JÁNA PALÁRIKA

V rámci svojho povolania zastával Ján Palárik relatívne progresívne názory. Z francúzskych filozofov si obľúbil najmä dielo Charlesa de Montesquieua a učenie B. Bolzana, ako aj radikalizmus Karola Havlíčka-Borovského, významného českého spisovateľa, politika a novinára. Imponoval mu jeho kritický postoj k cárskemu Rusku, nový pohľad na myšlienku slovanskej vzájomnosti a úsilie vybudovať z Rakúsko-uhorskej monarchie federatívny štát, v ktorom by mali rozhodujúci vplyv slovanské národy. Ján Palárik sa pre svoje literárne názory, národné a slovenské presvedčenie a organizačnú aktivitu medzi študentami dostal do sporu s vedením seminára a hrozilo mu vylúčenie zo štúdií. Udalosti revolučných rokov 1848-49 mali pre ďalší vývin Palárikovej ideovej orientácie značný význam. Roku 1849 nadviazal kontakty s A. Radlinským, ktorý mu na cisárskom dvore pomohol získať licenciu na vydávanie časopisu *Cyryll a Method*. Od roku 1850 začal v obci Vindšachta, kde v tých rokoch Ján Palárik pôsobil, vychádzať týždenne na jednom hárku prvý slovenský cirkevný časopis. Na jeho stránkach ohnivo zastával slobodnejšie zásady v cirkvi, žiadal utvoriť osobitnú národnú hierarchiu pre Slovákov so slovenským arcibiskupom v Nitre alebo v Trnave, úpravu diecéz a cirkevných majetkov ako aj výchovných ústavov pre duchovenstvo podľa národných potrieb. Obsahom časopisu pobúrila proti sebe cirkevnú vrchnosť, ktorá v snahe umlčať ho, dala Jána Palárika dňa 3. januára 1851 predvolať pred cirkevný súd do Ostrihomu. Hrozilo mu suspendovanie, ale nakoniec ho odsúdili k mesačnému kláštornému pobytu v kláštore Otcov františkánov v Ostrihome. Počas trvania trestu, v časopise, ktorý naďalej v Banskej Štiavnici vychádzal, viedli ešte rozhorčenejšiu polemiku s protivníckou stranou. V štvrtom čísle bola uverejnená Deklarácia, v ktorej Palárik odvoláva tri články zavrhnuté ostrihomským Konzistóriom. To bola pre jeho skupinu veľká porážka. Deklaráciu v latinskom jazyku zostavil a uverejnil bez vedomia Jána Palárika bansko-štiavnický prepošťa a farár. Urobil to na príkaz ostrihomského primasa. Keď si Palárik v kláštore prečítal toto vyhlásenie, dotklo sa ho to natoľko, že ťažko ochorel.

Po prepustení z núteného pobytu v kláštore bol Ján Palárik preložený do Banskej Štiavnice a stadiaľ od 1. júla 1851 až do 6. decembra 1862 na nemeckú faru svätej Terézie do Pešti. Tu účinkoval ako katechéta na základných školách. Popri svojej práci sa Ján Palárik venoval redaktorskej činnosti. Časopis *Cyryll a Method* vychádzal naďalej, v rokoch 1852 - 1856 redigoval *Katolícke noviny*, v ktorých nezmenil svoje stanovisko, ale ako redaktor zasiahol do literárnych bojov o **slovenský spisovný jazyk**. Polemizoval so zástancami češtiny. Tomuto cieľu venoval aj brožúrku *Ohlas pravdy v záležitosti slovenskej spisovnej reči* (1852). V roku 1854 spoluorganizoval národnú slávnosť pri odhalení pomníka Jána Hollého na Dobrej Vode, výraznejšie začal pracovať v národnom hnutí i v literárnom živote až po páde Bachovho absolutizmu. Ján Palárik spolu s J. Viktorínom začal v roku 1857 vydávať slovenský almanach *Concordia* (Svornosť), v ktorom sa usiloval o konfesijnú znášanlivosť, zaktivizovanie spisovateľov staršej i mladšej generácie a ich jazykovú jednotu. Na stránkach časopisu *Priateľ školy a*

literatúry (1859-61) presadzoval novú orientáciu národnej politiky na maďarských liberálov a napádal viedenský centralizmus. V duchu národnej jednoty s dôrazom viac zameraným na myšlienku slovanskej vzájomnosti sa niesli tri ročníky almanachu **LIPA** (1860,1862,1864), ktorý tiež redigoval Jozef K. Viktorín.

Ján Palárik sa v roku 1861 zúčastnil národného zhromaždenia v Martine, na ktorom v prejave súhlasil s jeho programom, ale vyslovil sa proti požiadavke tzv. Slovenského okolia, pretože v nej videl nebezpečenstvo opätovného uvrhnutia Uhorska do jarma viedenského centralizmu.

Šesťdesiate roky znamenali v Palárikovom živote veľké oživenie politickej, novinárskej a literárnej činnosti. Zásluhou Palárika a Viktorína roku 1861 v Banskej Štiavnici začal vychádzať časopis pre literatúru a umenie **SOKOL**. Redigoval ho Pavol Dobšinský. V časopise nachádzame kladné recenzie o divadelných predstaveniach Palárikových veselohier. Ján Palárik tu uverejnil aj obširnejšiu úvahu **O dôležitosti národnej dramatickej literatúry** (Sokol,1860). Až do roku 1862 boli Ján Palárik a Jozef Viktorín hlavným vodcom slovenského národa v obrane národných práv. V roku 1861 sa Ján Palárik zúčastnil na založení Pešťbudínskych vedomostí a neúspešne kandidoval za poslanca do uhorského snemu. A roku 1863 sa stal spoluzakladateľom Matice slovenskej. Podporil i založenie slovenského gymnázia v Banskej Bystrici a v Kláštore pod Znievom. Roku 1869 sa podieľal na založení Kníhtlačiarkej a vydavateľskej úč.spol. MINERVA.

Následkom politických udalostí na Slovensku prepustil vedúce miesto novým ľuďom. Boli to : Ján Francisci, Štefan Marko Daxner, Adolf Dobriansky, biskup Štefan Moyses, Karol Kuzmány, Jozef Miloslav Hurban a iní.

Vo veku štyridsaťštyri rokov sa Ján Palárik utiahol do súkromia ako farár v Majcichove. Tu sa zaoberal hlavne zostavovaním učebníc pre katolícke základné školy v Uhorsku, a to z poverenia vysokej uhorskej kráľovskej miestodržiteľskej rady v Budíne. Napísal **Katechizmus pre počiatčovníkov**, zostavil **Prvú čítanku a mluvnicu, Druhú čítanku a mluvnicu a Štvrtú čítanku a gramatiku pre štvrtú triedu mestských škôl**. Bol činný i editorsky. Vydal vlastným nákladom päť zväzkov **Spisov pre mládež** (1855-56) od nemeckého spisovateľa Christopa Schmida, ktoré obsahovali mravoučné poviedky náboženského charakteru. Posudzoval práce zasielané na dramatické súbegy Matice slovenskej.

O VZÁJOMNOSTI SLOVANSKEJ

(Palárik, Ján: *Za reč a práva ľudu*, s.177-178.Úryvok)

Vznik vzájomnosti slovanskej.

Až počiatkom devätnásteho storočia, v ktorom duch osvety, slobody a národnosti mocne zavial celou Európou, počína sa nová, radostnejšia doba pre Slovanov. Smutnými osudmi a skúsenosťami minulých storočí poučení, cudzím jarmom, útlakom a hanou rozdráždení, vlastnou škodou zmúdení, jazykospytom a dejepisnými bádaniami prebudení, odokrytím drahocenných starožitností a literárnych pomníkov slovanských osmelení, uverejnením krásnych národných piesní a povestí vábení, začali Slovania hlavy svoje hore dvíhať a obzerať sa po súkmeňovcoch svojich, začali seba samých, svoje kmene, nárečia a literatúry, svoje prednosti a nedostatky, svoje šťastie i nehody, svoju minulosť, prítomnosť a budúcnosť poznávať, čím ich predošlé udusené tušenie v to jasné povedomie prešlo, že oni všetci vlastne jednu rodinu, jeden na viac ratolestí a nárečí rozvetvený národ tvoria a jednaké národné záujmy a potreby, jednakú národnú misiu v histórii človečenstva vykonať majú. Z tohoto prebudeného citu a povedomia spoločných národných záujmov a potrieb zrodila sa u nich tzv. vzájomnosť slovanská. Slovania spočítali sa a zistili, že sú oni najpočetnejší, najväčší národ v Európe; hľadali sa na zemeguli a videli, že oni v kompaktných veľikánskych masách väčšiu polovicu celej Európy obývajú, nad ich vlasťou, ako básnik spieva, slnce nikdy nezapadá; porovnali sa s druhými susednými národmi a presvedčili sa o svojej fyzickej prevahe, poznajúc pri tomto porovnaní, že len ich roztrieštenosť a neznášateľnosť náboženská, literárna a politická príčinou bola ich doterajšieho hlbokého uniženia, otroctva a slabosti fyzickej i mravnej. Toto poznanie prebudilo u nich ten ľudskému srdcu prirodzený cit, ktorý silného tajomným studom naplňuje nad tým protirečením prírody, že silnejší slabšiemu podlieha, alebo za ním zaostáva, mravne ho vyzývajú, aby hľadel pozbaviť sa tejto uniženosti, ktorá je preňho potupná a človeka - národa nehodná. Tieto duchom času ešte viac oživované myšlienky a ich city naplnili ich tichou túžbou po vzájomnej láske, dôvere a zblížovaní sa jedného kmeňa s druhým, aby, keď už je raz národ zovnútorne roztrhaný a rozdrobený, aspoň v národných citoch a túžbach boli jedno.

Na rozlučnú mužu ctený,
Príjmi tento spev zložený,
S ktorým národ vďačnosť svoju
Svetu javí na česť tvoju.

Na česť, ktorús' s novinami
Získal sebe medzi nami;
Získals' lásku u každého
Z čitateľstva slovenského.

Tys' v národe meno Tvoje
Zvečnil - a skrz práce svoje
Zostals' milý, zostals' známy
Na Slovensku pod Tatrami.

Tys' pre národ mnohé snahy
Znášal pre cieľ jeho blahý,
Dávals' dobrú radu jemu
Na mravnostiach sklesnutému.

Opisovals' krásne čnosti
S ním rozmlúvals' o večnosti
O tých krajoch z druhej strany
Tam za hrobom, nad hviezdami.

Prednášals' mu život svätých
Choť Kristovu z časov zlatých,
O jej všetkých tiež dejinách
Mávals' články v tvých novinách.

3. DRAMATICKÁ TVORBA JÁNA PALÁRIKA

Hlavný význam literárneho snaženia Jána Palárika spočíva v dramatickej tvorbe, i keď sa spočiatku pokúšal písať verše i prózu. Už počas štúdií si obzvlášť obľúbil dramatické umenie a hoci divadelné hry tvoril až v relatívne staršom veku, sú ukážkou spoločenskej angažovanosti a veľmi úzko súvisia s jeho politickými snahami o demokratizáciu slovenského národného života. Významne zaktivizoval kultúrne dianie, najmä divadelné ochotníctvo na Slovensku, súčasne svojou tvorbou ovplyvnil zmýšľanie mnohých ľudí proklamáciou národnej rovnoprávnosti i nacionálnej uznanlivosti. Ján Palárik veľa očakával od slovenských spolkov, napr. od slovenského spolku "POKROK" v Žiline, podľa ktorého si založili podobný aj v Trnave, ale ešte viac od divadelných spolkov, ako sám píše: "... **že povstane slovenské divadlo i v našich odrodilých mestách, v B. Bystrici, v Štiavnicí, v Nitre, v Trnave teraz ešte, ba azda časom i v samom srdci Uhorska - v Pešti. Presvedčíte sa, že nič tak neúčinkuje na vývin života národného, ako podarené dramatické básnictvo**" (C.d.,s.218). Vo svojom článku "**Ako má byť veselohra usporiadaná, čili obrana veselohry Drotár**" (Pešťbudínske vedomosti,1868) hovorí: "**Moje veselohry majú oveľa krajší, vyšší a šľachetnejší cieľ, ktorý je zábavným a rozveseľujúcim spôsobom krasocit a umnosť v národe kriesiť a smiatím panujúcich predsudkov, mravných vád, pošetilosti a podlosti krajšie šľachetnejšie zmýšľanie v národe rozširovať**".

Svoju prvú veselohru *Inkognito* uverejnil v almanachu **Concordia (1858)** pod pseudonymom Beskydov a nadviazal ňou na tradíciu prác Jána Chalupku. Napísal ju v Pešti v roku 1857 a nazval **Slovenský kosec**. Podobne ako Chalupka si zvolil tiež tématiku Kocúrkova a pokračuje tu v rozvíjaní kritiky negatívnych javov v slovenskom malomeštianstve, ibaže jej dáva inú náplň, ktorá bola primeranejšia dobe vzniku veselohry. Dej *Inkognita* sa odohráva vo vymyslenom meste, ktoré má názov Kocúrkovo. Dvaja mládenci, jeden roduverný Slováčok, druhý odrodilec, prídu inkognito, čiže pod vymyslenými menami do mestečka, kde sa chcú oženiť. Ich príchod, nepravé mená prevrátia celé mestečko hore nohami. A tak všetkých hrdinov veselohry poznáme postupne nielen takých, za akých sa vydávajú, ale aj akí v skutočnosti sú. Poznáme ich masky i pravé tváre, ich "civil" i kostým, ich súkromné i verejné zmýšľanie. A keďže u väčšiny postáv sa správanie doma a na verejnosti ostro líši, vznikajú z toho pikantné kocúrkovské situácie. Určitá podobnosť charakterov s postavami v hrách J.Chalupku je celkom prirodzená. Tak radný pán Potomský, jeho syn Jelenfy i učiteľ Starosvetský, slovenský básnik Jelenský, ako aj kocúrkovský notár či žid Špitzer nie sú nové postavy v slovenskej veselohre. Palárik však tieto postavy nekopíruje, pociťuje ich ešte ako živé, stále aktuálne, a tak ich necháva trochu pozmenených, zostarnutých vystupovať aj vo svojom mestečku Kocúrkove. Jánovi Palárikovi šlo hlavne o to, aby v hre predstavil "rodinný a spoločenský život národa", ktorý sa vyrovnáva životu iných národných spoločenstiev. S tým súvisí aj idealizácia postavy básnika Jelenského ako slovenského vzdelanca a idealizácia jeho pôsobenia v prostredí, do ktorého sa dostáva. Jelenský sa prejavuje ako sčítaný a duchaplný človek, ktorému nie je vzdialená ani irónia a sebaíronia. No v rozhovore s príslušníkmi ľudových vrstiev vie prevrátiť ich slovníkom a vie zapôsobiť i v meštianskom prostredí, kde sa predtým udomáčňovala konverzácia s mnohými inojazyčnými prvkami. Pri vytvorení postavy

Jelenského viedlo dramatika úsilie ukázať, že skutočný slovenský vzdelanec sa nevyvyšuje nad iné spoločenské prostredia, vie s nimi spolupúčiť a aktívne na ne pôsobiť v prospech národnej veci.

Veselohra **Inkognito** sa dejovo opiera o veselohru maďarského dramatika Ede Szigligetiho (1814-1878) **LILIOMFI**, ktorá bola v repertoári Národného divadla v Pešti v rokoch 1849-64 a jej zápletky sa zakladajú tiež na mylnej zámene osôb.

Tento spôsob zámery osôb Ján Palárik uplatnil aj v ostatných dvoch veselohrách. Trojdejstvá hra **Drotár** vznikla v roku 1859 a vyšla v almanachu **Lipa** v roku 1860. Možno ju označiť za **prvú slovenskú veselohru z veľkomestského - peštianskeho - prostredia**. Jej dejiskom je domácnosť zámožného slovenského fabrikanta. Pri jej zobrazovaní sa dramatik opiera o niektoré jestvujúce reálie, sčasti o niektoré dejové prvky z veselohry dvojice francúzskych autorov P.H.A. Decourcella (1821-92) a A.Jaima ml. (1824-1901) **Hľadá sa vychovávateľ** i z veselohry Ede Szigligetiho s rovnomeným názvom, ktorú uviedlo peštianske Národné divadlo roku 1856.

Hlavnou postavou je drotár **Ondrej Bubenciík**. Motív vychovávateľa panských detí je tu druhoradý. Palárik hľadal vychovávateľa predovšetkým pre široké obecenstvo. Ponúkol mu svojho prostého drotára. Drotára predstavuje ako dôstojného príslušníka a reprezentanta slovenského ľudu. Ostro kritizuje jeho brata Mateja, ktorý si dal na štúdiách pomadařčiť svoje slovenské meno Bubenciík na Doboši. Autor ho postaví do smiešnej situácie, keď si hľadá miesto vychovávateľa v dome Rozumného v Pešti pred poľským utečencom Zalevskim a sluhom Juhanom. Dobošimu v tejto situácii, keď sa uchádza o miesto slovenského vychovávateľa, neostáva nič iného, ako vysvetliť svoje poblúdenie, keď si dal pomadařčiť svoje meno. Drotárom sprítomnil predstavy o demokratickosti národa, osvetlil triedne protirečenia súvekej spoločnosti i nové chápanie slovanskej vzájomnosti, ako aj podstatu ozajstného vlastenectva a naplno sa v ňom sústredil na hlásanie liberálnych názorov. V hre víťazí morálka zdravého sedliackeho rozumu. K bohatým a študovaným sa tu stavia ako rovnocenný chudobný, ale šlachetný. Napriek idealizácii takej predstavy dramatik nezastrel celkom zárodky jestvujúcich i budúcich triednych protirečení, pretože aspoň niečo zo životných a spoločenských faktov a vzťahov svojich čias zachytil Ján Palárik pravdivo. Hra **Drotár** bola ocenená v Chorvátsku v roku 1863 pri otvorení Národného divadla v Záhrebe.

"VITAJTE, DROTÁRI - V PEŠTIANSKOM CHOTÁRI:
NA TÝCH VAŠICH ČELÁCH - ČO SÚ TO ZA
CHMÁRY?

JAJ, ZLE JE, NEDOBRE - ZLÝ SVET NA NÁS
ŠOMRE:
ŽE TÁ BIEDNA SLOVAČ - V SVETE LEN TAK
ŽOBRE.

DOBRÝ JE TEN SLOVÁK - TRÁPI SA NEBORÁK: PRE SVOJU DOBROTU - UŽ VYŠIEL NA PSOTU.

PRACUJE, MOZOLÍ - V HORÁCH I NA POLI,
A PREDSA VŽDY STONÁ - V CHUDOBE,
NEVOLI."

Najčastejšie hrávanou veselohrou je Zmierenie alebo Dobrodružstvo pri obžinkoch, ktorá vznikla v roku 1862. Aj tu vychádzal Ján Palárik z inonárodnej predlohy, z hry poľského dramatika Jozefa Korzeniowského (1797-1863) OBŽINKY (Okrežne). Jozef Korzeniowski chcel svojou hrou zbližiť poľskú šľachtu s ľudom, poukázať na nezmyselnosť povyšovania sa pánov nad ľud, vysmiať sa ich filozofickým názorom prinesených z Nemecka, ktoré prehánali do absurdnosti. Korzeniowski sledoval v podstate rovnaký politický program, ako Palárik. Textové zhody medzi oboma hrami sú veľmi časté. Palárik doslova opisuje pasáže o potrebe zmierenia a zbliženia sa šľachty s ľudom.

Hlavnou myšlienkou je opäť skutočné vlastenectvo, ktoré je nemysliteľné bez lásky k ľudu, vie zaimponovať i šľachtickým kruhom a vie u nich získať rešpekt k slovenským vzdelancom. Ústrednou témou veselohry je boj proti národnej ľahostajnosti a odrodilstvu. Dramatik prostredníctvom pozitívnych postáv, ako sú Miluša, jej otec učiteľ Oriška, barónov priateľ inžinier Rohoň, vyjadril svoje predstavy o tom, aký vzťah majú mať slovenskí inteligenti k slovenskému ľudu - majú pomáhať svojmu ľudu, z ktorého vyšli, dostať sa na vyššiu hmotnú a kultúrnu úroveň. Opätovne tu využíva zámenu, tentoraz zámerné inkognito, pričom vznikajú zamotané humorné situácie. Ide tu o dvojité zámenu, grófkou, očakávajúca prvý raz svojho snúbenca, vymení si rolu so svojou spoločnicou a jej pytač, mladý gróf, zase so svojím priateľom zememeračom. Každý sa vydáva za kohosi iného. Vo všetkých veselohrách využíval folklór, čím upozornil na ľúbozvučnosť a spevnosť ľudového jazyka a krásu ľudovej piesne. Palárik pri spracovávaní témy Korzeniowského použil verš, čím sa snažil podčiarknuť v Zmierení dôležitosť svojej myšlienky, navodiť v hre sviatočné ovzdušie a vtlačiť svojmu dielu pečať väčšej umeleckej ceny. Svoj vzťah k ľudu vyjadruje cez postavu Miluše:

"Ó, sa ver' také vlastenectvo hnuší,
ktoré má v škaredom odrodilstva hriechu
svoj koreň; kto vlastný národ zanedbáva,
jeho jazyk haní, ľuďom pohrdáva
a k jeho osvete ani len stebielka
nepriloží, lež len svojim časným voľká

výhodám - trebárs vždy na jazyku nosí
krásne slová lásky k vlasti a otčine -
Ó, darmo sa sebec tým menom honosí:
kto nie je priateľ ľudu, ten nie je vlastenec,
lež márný šarlatán alebo streštenec,
ktorý len nesvornosť rozsieva v krajine!"

Zvláštne miesto zaujíma v Palárikovej dramatickej tvorbe päťdejtstvá smutnohra **Dimitrij Samozvanec**. Ako prvý spracováva túto látku básnik F. Schiller, ktorý drámu však nedokončil. Zanechal iba dramatický zlomok a náčrt hry.

V tragédii **Dimitrij Samozvanec** (1871) sa Ján Palárik pokúsil o zmenu doteraz zaužívaného štýlu veselohier a napísal drámu, kde vykreslil situáciu rusko-poľských vzťahov v 16. a 17.stor. Palárik napísal túto tragédiu v roku 1864 v Majcichove a nazval ju **Marfa**. Pod názvom **Dimitrij Samozvanec** ju poslal na dramatický súbeh Matice slovenskej. Tlačou vyšla až v Palárikových zobraňovaných spisoch po jeho smrti. Titulnú postavu pochopil ako hrdinu bojujúceho za voľnosť, ako bojovníka za všeobecnú slobodu a sociálneho reformátora. Ján Palárik píše svojomu priateľovi Viktorinovi: "**Dielo moje dramatické "Dimitrij" je opravdive pôvodné, ktorému celkom nová idea za základ leží - sice idea slovanská a idea slobody. Že Dimitrij Samozvanec ideou slobody účinkoval, ba i smierenie Poliakov s Rusmi docieľiť sľuboval, - to i Karamzin (1766-1826), ačpráve krátko, vo svojom dejepise pripomína, Niemcewicz ale aj iní poľskí spisovatelia ho skutočne jak hrdinu za voľnosť opisujú. Ale čo by i ruskí dejepisci mlčali alebo samé zlé úmysly mu pripisovali, to nič nevaďí. Že chcel spolčenie s Poľskou republikou a že prípravy robil veľikánske k vedeniu vojny proti Turkom, vtedy navyš nebezpečným - to i Karamzin obširne opisuje, pripomínajúc i to, že chcel poddaných čili nevoľníkov od mnohých bremien oslobodiť. Ja som ho teda i historicky oprávnený mohol tak charakterizovať jak charakterizovaný v mojom dramate sa nachádza.**"(List J.Viktorinovi,1825) Idea sociálnej slobody a politická koncepcia slovanskej vzájomnosti na základe rovnoprávnosti všetkých národov sa v dráme navzájom preplietajú a organicky dopĺňajú.

"Ja nevoľníctvo - túto škvrnu ľudstva -
chcem zotreté mať v celej ruskej ríši:
ono rovnému miesto popuť právu, -
nech sa hodnosťou ľudskou každý pýši
pod mojou berlou a šťastlivým sa cíti!

Ja nad rabami nechcem byť cisárom:
ľud slobodný buď tam, kde som ja cárom,
to bude heslom v celom mojom žití."

Táto dráma na rozdiel od autorových veselohier, ktoré sa dodnes hrávajú na domácich ochotníckych neskôr i profesionálnych scénach, zostala dlho len knižnou drámou. Inscenačné uplatnenie našla až v roku 1988 v SND v Bratislave .

Použitá literatúra:

Život za život. Bratislava,1970.

Encyklopédia slovenských spisovateľov.Bratislava,1984.

Slovenský biografický slovník IV.zv.Martin,1990.

Vavrovič, Jozef: Ján Palárik. Jeho ekumenizmus a panslavizmus.
Martin,1993.

Svitanie slova. Čadca,1970.

Čavojský, Ladislav: O pôvodnosti Palárikovho dramatického diela.In: Slovenské divadlo,1955.

Vavrovič, Jozef: Duchovné cvičenia Jána Palárika. Martin,1990.

Palárik, Ján: Dobrodružstvo pri obžinkoch.Bratislava, 1978.

Výstrižky z novín a časopisov region.fondu Kysuckej knižnice v Čadci

„...A preto k vám, výtečníci naši v básnictve, a najmä k Vám mladším pevcom sa obraciam. Pustíte sa na pole mnou otvorené tohto druhu básnictva slovenského, ktoré v národe ku krásnym umeniam, lepšiu vkus, šľachetnejšie zmysľovanie a mravy, osvetu a vzdelanosť rozšíri, vám ale neuvädlé brečtany slávy pripraví. Už sa včul nemáte obávať, že vaše práce – nech len budú podarené – Slováci čítať nebudú. Ó, vypracujte len hodne dobrých divadelných hier a uvidíte, že sa ony nielen s obľubou čítať, ale i na divadlách predstavovať budú.

*...Verte mi, ak nikdy dobrých národných divadelných kusov, v ktorých sa rodinný a spoločenský život národa nášho s jeho dobrými a zlými stránkami, s cnosťami i tónami v zaujímavých a pikantných výjavoch líčiť má, Slovákom k čítaniu nepodáme, tak ani divadlo u nás nikdy nepovstane, ale ani život náš spoločenský nikdy sa v národný neprerodí, nezošľachtí.
...Dramatickej národnej literatúry nám treba, krajanovia!*

To som tuším prítomne a viac ešte svojimi dvoma národnými veselohrami „Inkognito“ a „Drotár“ dostatočne dokázal. Ja verím v mravnú silu národa, že moje vystúpenie vzbudí mnohých nasledovateľov na tomto u nás posiaľ zanedbanom poli beletristiky národnej; že vyvolá na svetlo celý rad národných pokusov dramatických, viac-menej podarených...“

Váš

Ján PALÁRIK

(Príspevok do diskusie o súčasnej dráme)

4. ODKAZ A TRADÍCIA JÁNA PALÁRIKA NA KYSUCIACH

Ochotnícke divadelníctvo má na Kysuciach už dlhoročnú tradíciu. Pohľad do histórie nám odкрýva skutočnosť, že v minulosti ochotnícke divadelníctvo bolo temer jedinou formou kultúrnej aktivity obyvateľstva. Sté výročie narodenia Jána Palárika dalo podnet na rozhodnutie vybudovať v Čadci kultúrny dom - **Palárikovu divadelnú dvoranu**. Základný kameň bol položený 20.6.1926 a na jeseň 1927 bol **Palárikov dom** odovzdaný do užívania. Jeho meno nesie i **hlavná ulica** v Čadci.

Aktívnym pokračovateľom odkazu Jána Palárika je **divadelný súbor Jána Palárika**, ktorý úspešne pôsobí v Čadci. Za hlavný prejav rozvíjania tradície Jána Palárika sa považuje predovšetkým celoslovenská prehliadka divadelných ochotníckych súborov pod názvom **Palárikova Raková**, ktorej prvý ročník sa uskutočnil v roku 1968.

Jej cieľom je rozvíjať pokrokový odkaz Jána Palárika prostredníctvom slovenských divadelných hier. Každoročne sa pri tejto príležitosti zídu milovníci Tália v rodnej obci Jána Palárika, aby tak vzdali úctu svojmu rodákovi. V roku 1940 bol v obci slávnostne odhalený **pomník Jána Palárika** a v roku 1966 bol odovzdaný do užívania **Kultúrny dom Jána Palárika** v Rakovej, ktorý postavili obyvatelia obce svojpomocne. V ňom sa nachádza aj **Pamätná izba Jána Palárika**, v ktorej sú sprístupnené dokumenty o jeho živote a tvorbe a jeho osobné predmety.

5. POÉZIA JANKA PALÁRIKA - úryvky

Jeden zákon večný vládne
Na nebi i v prírode,
Nechže tak aj v národe
Spojí nás zas ladne!
Národa nezhoda
Je najväčšia škoda:
Preto nech nás myseľ jedna
a zbožnosti jeden cit
Opanuje; inak biedna
Slovanská vlasť musí byť.

A vy strážni anjeli
Nad slávskymi národami,
nedovoľte by povstali
Nové rozkoly medzi nami!
Nielen nové potláčajte,
Lež i staré vytnite
A ku spásnej jednote
V celom našom živote
Stále cestu kliesnite!
By nás všetkých myseľ jedna
A zbožnosti jeden cit
Opanoval; inak biedna
Slovanská vlasť musí byť.

Náboženské rozštiepenie
Je národa nešťastie,
Nešváry a necnoty
Príčiny nejednoty.

Národ vierou roztrhnutý
A rozdrobený na kusy,
Abo padnúť, zhynúť musí,
Abo zostane len hmota
Bezduhá a bez života.
Preto nech nás myseľ jedna
A zbožnosti jeden cit
Zjednocuje - inak biedna
Slovanská vlasť musí byť.

Jednota v Cirkvi (1850)

Ajhľa, zlý svet nám chce odňať vieru,
Semä bludov po Tatrách rozsieva,
Diabol nás delí, šíri poveru
A o zhube ravdy pieseň spieva.
A Tatran o ochrane nemá zdania,
Len svojho Boha, ktorému sa klania.

Ó, Cirkev svätá, matka milostivá,
Tisíc rokov už vo svete trpíme,
Slávu, bohatstvo i jazyk rozrýva
Nám vrah, no v tvoje slovo veríme,
Že moc tvoja nás poroby pozbaví
A uvedie do zaslúženej slávy.

A svätá Cirkev, matka milostivá,
Objíme zase navrátené deti,
Slovák si oslavy pieseň zaspieva
A do lona pravej Cirkvi poletí.
Dovtedy k Bohu oroduje za nás,
Nech skoro, čoskoro ten svitne nám čas!

Píseň (1851)

OBSAH

1. Zo života Jána Palárika	4
2. Redaktorská a publicistická práca Jána Palárika	5
3. O vzájomnosti slovanskej	7
4. Dramatická tvorba Jána Palárika	9
5. Poézia Janka Palárika – úryvky	17

NÁZOV: Dramatik a spisovateľ - Ján Palárik.
(1822-1870). Životopisný medailón .

ZOSTAVILA: Ďurná Scarlett

ZODP.RED.: Mgr. Janka Mudríková, riad. KK

VYDALA: Kysucká knižnica v Čadci

ROK VYDANIA: 2005

MDT: O12 : 929 Palárik Ján

